

Serie *socialisme en vrijheid*

■ In deze reeks zijn sinds oktober 1995 een twintigtal brochures verschenen. Deze zijn een co-productie van *De Vrije Socialist* en uitgeverij *Rode Emma*. Aan de binnenzijde van de omslag is een overzicht te vinden van in de lezingen besproken onderwerpen. Daarover is bij ons nog schriftelijke informatie aanwezig.
■ Vanaf nummer 13 zijn de brochures (1997/1998) nog te bestellen. Maak daartoe het vermelde bedrag inclusief porto over op giro 4746927 t.n.v. Stichting Rode Emma, Postbus 11378, 1001 GJ Amsterdam. Bij bestelling van twee brochures is de porto f2,40, bij drie, vier, vijf of zes brochures wordt dat f3,20.

- > nr. 13 Fred van der Spek
De actualiteit van het antimilitarisme
ISBN 90-73249-22-8
Prijs f4,90 + f1,60 porto
- > nr. 14 Dick Gevers
Sacco en Vanzetti
Zeventig jaar na een gerechtelijke politieke moord
ISBN 90-73249-23-6
Prijs f4,90 + f1,60 porto
- > nr. 15 Takis Fotopoulos
De opkomst van het neo-liberalisme in Europa
ISBN 90-73249-24-4
Prijs f4,90 + f1,60 porto
- > nr. 16 Martin Broek/José Ramos Horta
Wapenhandel met Indonesië
ISBN 90-73249-25-2
Prijs f4,90 + f1,60 porto
- > nr. 17 Jan Holvast/Sjoerd Bosch
Persoonsregistratie en privacybedreiging
ISBN 90-73249-20-1
Verschenen als nr. 107 van *De Raaf*
Prijs f4,00 + f2,40 porto
- > nr. 18 Harry Provoost
De doodlopende weg van de New Age
ISBN 90-73249-26-0
Prijs f4,90 + f1,60 porto
- > nr. 19 André Bons,
Politieke waarden, verzorgingsstaat en anarchisme
ISBN 90-73249-27-9
Prijs f4,90 + f2,40 porto

Socialisme en vrijheid - Brochure-reeks nr. 20

DE TOEKOMST VAN DE GROENE POLITIEK

Roger Jacobs

Rode Emma • De Vrije Socialist

**DE TOEKOMST VAN DE
GROENE POLITIEK**

Roger Jacobs

**Rode Emma • De Vrije Socialist
Amsterdam 1998**

Onder het motto *socialisme en vrijheid* organiseert de redactie van de voormalige *Vrije Socialist* een serie lezingen. In deze brochure zijn, onder de overkoepelende titel *De toekomst van de groene politiek*, twee teksten opgenomen van Roger Jacobs, die lezingen hield op 1 september 1996 en 4 januari 1998. De eerste betreft een herdruk van *Murray Bookchin en de sociale ecologie*, een tekst die eerder als nr. 9 in deze serie verscheen. De tweede bijdrage wordt hier voor het eerst gepubliceerd: *Ontstaan en evolutie van de groene partijen*.

DE TOEKOMST VAN DE GROENE POLITIEK

Uitgave van
De Vrije Socialist
Postbus 713 - 1000 AS Amsterdam
Rode Emma
Postbus 11378 - 1001 GJ Amsterdam

telefoon/telefax: 020-6120518
e-mail: kaboem@worldonline.nl

In de brochure-reeks *socialisme en vrijheid* nr. 20
Prijs f4,90

Vormgeving: Stichting Rode Emma - Amsterdam
Drukwerk: Kaboem - Amsterdam

© Roger Jacobs - Hasselt 1996/1998

Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt en/of vermenigvuldigd,
op welke wijze dan ook, zonder toestemming van de uitgever.

ISBN 90-73249-29-5

Inhoud

Inleiding	5
------------------	----------

MURRAY BOOKCHIN EN DE SOCIALE ECOLOGIE

Ter inleiding	7
1. Biografie: het breken van de communistische schaal	8
2. Sociale ecologie versus diepte-ecologie	11
3. Ecologisch humanisme	13
4. Historische kruispunten	14
5. De utopie en haar verwezenlijking	17

ONTSTAAN EN EVOLUTIE VAN DE GROENE PARTIJEN

1. Groenen: een links-libertaire ideologie	20
2. Agalev: het ontstaan van de Vlaamse groene partij	23
3. De 'normalisering' van de groene partijen	25
4. De inhoudelijk-politieke normalisering	29
5. Groenen en anarchisten	31

Inleiding

De naam van Murray Bookchin roept binnen anarcho-kringen zeer wisselende reacties op. Door sommigen wordt hij vergeuisd als een sikkeneurige oude man die achterhaalde denkbeelden koestert, volgens anderen is hij een inspirerend denker die de hedendaagse anarchistische theorievorming op hoger plan heeft gebracht.

Intussen zijn er weinigen met een gedegen kennis van de denkbeelden van Bookchin. Dat geldt wel voor de schrijver van deze brochure, Roger Jacobs. Hij maakte langdurig studie van Bookchins ideeën en kreeg in 1996 de gelegenheid om deze tijdens een lezing voor De Vrije Socialist uiteen te zetten. De tekst, indertijd in brochurevorm verschenen maar al enige tijd uitverkocht, is een heldere inleiding op de betekenis van Bookchins ideeën omtrent sociale ecologie.

Genoemde tekst is nu opnieuw beschikbaar in combinatie met de schriftelijke weergave van een andere lezing van Roger Jacobs. Deze hield hij in januari 1998 en handelde over zowel de hoop als de desillusie die de groene politieke partijen de afgelopen decennia teweeg hebben gebracht. Groene politiek was en is bedoeld als alternatief voor de vastgeroeste Grote Politiek, zowel politiek-inhoudelijk als organisatorisch.

De auteur schetst behalve de inspiratie die nog altijd van deze politiek vanuit de basis uit kan gaan, vooral ook de 'normalisering'. Het is een al oud proces van integratie in bestaande structuren en verlies aan radicaal potentieel waarvoor ook de groene politiek niet gespaard is gebleven. Hij illustreert dit met name aan de hand van de ontwikkelingen binnen de Belgische groene stroming rond Agalev.

Roger Jacobs probeert een antwoord te formuleren op de vraag die, ook waar *desillusie* de overhand lijkt te hebben gekregen op de oorspronkelijke *hoop*, gesteld moet worden: onder welke voorwaarden is er voor groene politiek een toekomst weggelegd? Dat is een vraag die zeker ook anarchisten, ecologisch geëngageerd als ze doorgaans zijn, zich moeten stellen.

MURRAY BOOKCHIN EN DE SOCIALE ECOLOGIE

Ter inleiding

Eind juli 1996 bezochten Johny Lenaerts* en ikzelf de Amerikaanse anarchistische eco-filosoof Murray Bookchin die samen met zijn levensgezellin Janet Biehl een ruim appartement deelt langs de grootste invalsweg van Burlington, hoofdstad van het noordoostelijke staatje Vermont vlak tegen de grens met Canada.

Le vieux lion de l'écologie sociale (zoals hij in een Canadees dagblad genoemd werd) heeft misschien een goed deel van zijn manen verloren, maar wij konden aan den lijve ondervinden dat zijn innerlijk vuur, dat garant stond voor 65 jaar ononderbroken barricadengevechten, nog steeds verre van uitgedoofd is. Fysieke aftakeling die hem tot een leven in een rolstoel veroordeelde en politieke marginalisering als gevolg van de maatschappelijke restauratiebeweging vanaf de tweede helft van de tachtiger jaren hebben geen domper kunnen plaatsen op zijn eco-anarchistische overtuiging die hij met veel oratorisch talent en met soms overdreven polemische scherpte blijft verdedigen.

In vier opeenvolgende dagen van intense discussies hebben wij Murray Bookchin leren kennen als een gedreven en geëngageerd denker die zich ontpopt heeft tot de voornaamste denker van de hedendaagse anarchistische beweging.

Zelf raadde hij ons drie van zijn boeken aan om door te dringen tot de kern van zijn opvattingen: *Remaking society* (bedoeld als een algemene inleiding), *Urbanization without cities* (politiek) en *The philosophy of social ecology* (filosofie), telkens uitgegeven door Black Rose Books in Montreal.

---

* Johny Lenaerts en Roger Jacobs zijn de oprichters van het tijdschrift verZ. Zie verder p. 35

alliantie met de gematigde democratische groepen en riep een halt toe aan de sociale revolutie die door de sterk gewortelde anarchisten en door dissidente marxisten op gang werd gebracht.

De lotgevallen van de Spaanse arbeiders en boeren werden in de Verenigde Staten - zoals in geheel links Europa en Amerika - op de voet gevolgd door de politiek bewuste arbeidersmilitanten. De 15-jarige Murray - zelf te jong om in Spanje te gaan vechten - was actief in de mobilisatie voor de Internationale Brigades, geldinzamelingen, de organisatie van solidariteitsmeetings en... vechtpartijen met katholieke knokploegen die in Franco de Redder van de Spaanse Kerk zagen. Murray raakte in de loop van deze campagnes steeds meer gedesillusioneerd door de machtspolitiek van de communistische partij die haar revolutionaire missie volledig onderwierp aan Stalins geperverteerde visie op het socialisme. De Moskouprocessen - waarin de vroegere medestanders van Lenin terecht stonden voor zogenaamde anti-sowjetsamenzweringen - verdiepten nog zijn twijfel. Dat hij het uiteindelijk nog tot 1939 uithield binnen de communistische rangen, schrijft hij toe aan het communistisch engagement in het kader van de CIO, een nieuwe Amerikaanse vakbeweging met een militant eisenprogramma die moeizaam probeerde een voet aan de grond te krijgen in nieuwe industrietakken als de auto-industrie. De communisten - waaronder de jonge Murray - traden op als de militante stoottroepen van de CIO in haar poging om de arbeiders uit de nieuwe industrieën te organiseren...

Het Hitler-Stalinpact van 1939 dat leidde tot de verdeling van Polen tussen Duitsland en de Sowjet-Unie, was echter de druppel die voor Murray de emmer deed overlopen. Hij werd lid van de trozskistische beweging en probeerde als arbeidersmilitant - in de hoogovenindustrie - het controversiële trozskistische standpunt te verdedigen dat de net uitgebroken wereldoorlog beschouwd moest worden als een strijd tussen twee imperialistische blokken waarvan de arbeidersklasse gebruik zou moeten maken om haar eigen revolutie door te voeren. Dit politiek programma werd hen niet in dank afgenomen, noch door het Amerikaanse patronaat, noch door de patriottisch ingestelde arbeiders, noch door de communisten die de handen in elkaar sloegen om de trozskistische scheurmakers - zij doorbraken de informeel overeengekomen sociale 'godsvrede' die de oorlogseconomie ten goede moest komen - het vuur na aan de schenen te leggen. Tijdens zijn grotendeels clandestien politiek werk kwam Murray in contact met een uitgeweken Duitse trozskist, Josef Weber, die overhoop lag met de stellingen van de officiële trozskistische beweging. Had Trotzki immers niet vlak voor zijn

2. Sociale ecologie versus diepte-ecologie

In een toonaangevend essay uit 1964 *Ecologie en revolutionair denken* verklaart Bookchin ecologie tot *de* bevrijdende wetenschap van deze tijd. Ook vroeger werd het revolutionaire politieke denken steeds voorafgegaan of begeleid door innoverende wetenschappelijke en/of filosofische denktranten die bressen sloegen in het heersende wereldbeeld: de astronomie bijvoorbeeld in de Renaissance of de natuurkunde tijdens de Verlichting. Al deze wetenschappen die eens "*aan de boeien der mensheid rukten*" hebben nu echter een ideologische functie gekregen - ze dienen om het bestaan van die ketenen te rekken door ze te vergulden.

In de periode na de Tweede Wereldoorlog werd hun functie dus overgenomen door de ecologie, de wetenschap van de natuurlijke evenwichten in het algemeen en van de mens-natuur harmonie in het bijzonder. Die ecologie leert ons dat we op een kritisch punt in de geschiedenis van de mens-natuur interactie aanbeland zijn. De mens is een schadelijke parasiet geworden die, tegelijkertijd met zijn gastheer, zichzelf aan het vernietigen is. Maar, benadrukt Bookchin, een soort verwordt slechts tot verderfelijke parasiet onder welbepaalde omstandigheden, terwijl diezelfde soort onder andere omstandigheden het milieu had kunnen verrijken. Toegepast op de menselijke soort: wie het parasitisme van deze soort op het milieu wil opheffen, zal de crisis in de sociale ecologie, die de mens tot parasiet maakt, moeten opheffen. "*De scheiding tussen maatschappij en natuur heeft zijn diepste wortels in de scheidingen binnen de sociale sferen, namelijk in de diepgewortelde conflicten tussen de mensen onderling.*" Met sociale scheidingen bedoelt Bookchin niet uitsluitend klassentegenstellingen, maar alle hiërarchische scheidingen (man-vrouw, jongeren-ouderen, bureaucraat-burger) die in de loop van de geschiedenis geïnstitutionaliseerd raakten. Ecologie leert ons dat we op een punt van 'no return' aanbeland zijn waar het "*volstrekt niet overdreven is te veronderstellen dat de onmisbare voorwaarden waaronder vormen van hoger leven mogelijk zijn, onherstelbaar vernietigd worden*". Tegelijkertijd rijkt de sociale ecologie ons de bouwstenen aan voor een natuur- en politieke filosofie waaraan we ons uit het moeras van de ecologische vernietiging kunnen optrekken.

Bookchins ideeën over een sociale ecologie zullen einde zeventiger, begin tachtiger jaren opgenomen worden in een maalstroom van radicale maar los samenhangende filosofische ideeën over de oorzaken van de hedendaagse milieuverloedering, die in de buitenwereld bekend zullen

voorstellen en waarvan de spontane voortplantingsdrift een voortdurende dreiging oplevert voor de integriteit van de biosfeer. Maar: *“De mens is geen fruitliegje. Zijn voortplantingsgedrag is diepgaand bepaald door culturele waarden, levensstandaard, sociale tradities, de positie van de vrouw, religieuze overtuigingen, sociale en politieke conflicten en uiteenlopende socio-culturele verwachtingen. (...) Reduceer vrouwen tot niets meer dan voortplantingsfabrieken en de bevolkingscijfers zullen exploderen. Verschaf de mensen daarentegen een degelijk leven, een goede opvoeding, een gevoel van creatieve betekenis in het leven en, vooral, bevrijd de vrouwen van hun rol als louter draagsters van kinderen - en de bevolkingsgroei begint te stabiliseren.”*

Daarnaast hebben diepte-ecologen de neiging om ‘natuur’ te verenigen tot panoramische uitzichten van grootse en woeste wildheid. Zo ontstaat het beeld van een verzelfstandigde Natuur (met hoofdletter!) waar tegenover de mensheid zich enkel aanpassend en inpassend dient te gedragen. Bookchin stelt echter dat de natuur het historisch resultaat is van de onderlinge interactie van de soorten en van de soorten met hun milieu. Evenmin als de andere soorten kan men het de mens verwijten dat hij zijn omgeving verandert. De kwestie is alleen *hoe hij dat doet*: rationeel en ecologisch of irrationeel en onecologisch en dat hangt weer af van het maatschappelijk kader waarbinnen de mens leeft.

3. Ecologisch humanisme

Bookchin wil de politieke implicaties van de diepte-ecologische visie op de plaats van de mens in de natuur vermijden vanuit wat hij een dialectisch naturalisme noemt. Net zoals in de diepte-ecologie wordt het beeld van de niet-menselijke natuur als dode of bewusteloze materie vervangen door het beeld van een natuur gekenmerkt door toenemende complexiteit en diversiteit. Het dialectisch naturalisme meent echter dat deze eigenschappen aan de bron liggen van een ontluikende vrijheid, van de capaciteit van levensvormen om zelf richting te geven aan de eigen ontwikkeling (het is een proces van ‘participatory evolution’). Die ontwikkeling van een ontkiemende vrijheid zal tenslotte volledig geactualiseerd worden in de menselijke soort, tenminste binnen de grenzen opgelegd door de sociale en politieke organisatie. De mensheid is binnen dit natuurfilosofisch kader geen produkt meer van een ‘evolutionaire zondeval’ die door de ontwikkeling van bewustzijn en van de capaciteit om bewust haar omgeving te veranderen de ‘natuurlijke staat’ verlaten zou hebben.

ten koste van de verovering en de onderwerping van de natuur. Met evenveel kracht verzet Bookchin zich echter tegen het beeld van de natuur als zijnde een bovenmenselijke instantie waaraan de mens zich dient te onderwerpen - zoals het geval is in bepaalde varianten van het eco-centrisme. De mensheid is geen vloek van de natuur en ook geen 'heer van de schepping'. In beide visies worden 'mensheid' en 'natuur' tegenover elkaar uitgespeeld en wordt over het hoofd gezien dat de manier waarop een mens zich gedraagt, afhangt van het maatschappelijk kader waarbinnen hij leeft.

"Niet-menselijke wezens kunnen losse gemeenschappen vormen en zelfs collectieve verdedigingshoudingen aannemen om hun jongen te beschermen tegen roofdieren. Maar zulke gemeenschappen kunnen nauwelijks gestructureerd genoemd worden. (...) Mensen daarentegen creëren in hoge mate formele gemeenschappen die de tendens vertonen gestructureerd te raken in de loop van de tijd. In werkelijkheid vormen zij niet alleen gemeenschappen, maar een nieuw fenomeen, maatschappij genoemd." Bookchins sociale ecologie wil nu juist de wisselwerking aantonen tussen dat typisch menselijk kader en het overheersende natuurbeeld. Zij wil in de eerste plaats blijven stilstaan bij dié knooppunten in de sociale evolutie die het maatschappelijk kader in tegenspraak bracht met de natuur. Bookchin zoekt de oorzaak van die tegenspraak in de ontwikkeling van sociale scheidingen waardoor we eenvoudige verschillen tussen individuen en organismen hiërarchisch gaan conceptualiseren. Het is dus de evolutie van hiërarchieën die we moeten reconstrueren om een beter begrip van het verleden te krijgen en het fundament van een nieuwe toekomst te leggen. *"Sociale ecologie heeft het begrijpen van de hiërarchie - opkomst, aard en betekenis - tot het sluitstuk gemaakt van haar boodschap van een bevrijdende, rationele en ecologische maatschappij."*

Bookchin hanteert daarbij een optimistische geschiedenisopvatting: geschiedenis is *"geen opeenhoping van hopeloze idealen of een zinloze opeenvolging van gebeurtenissen"*. De mens kan het verloop van de geschiedenis beïnvloeden. Steeds zijn er ondergrondse tegenkrachten werkzaam die in scharnierperiodes ('historical crossroads') de geschiedenis op een ander spoor kunnen zetten. Eén van dergelijke historische kruispunten situeert Bookchin ergens in het neolithicum toen de mensheid de keuze had tussen machtsconcentratie in handen van patriarchen en monarchen ofwel een gedecentraliseerde machtsuitoefening op

5. De utopie en haar verwezenlijking

Een ecologisch gezonde maatschappij heeft als elementaire bouwsteen de ecogemeenschap, vergelijkbaar met het ecosysteem in de natuur. Zo'n gemeenschap moet de specifiek menselijke eigenschappen (rationaliteit, zelfbewustzijn, doelgerichtheid) koesteren en bevorderen. Dat vereist in eerste instantie een menselijke schaal: een habitat is onmenselijk als het individu, omwille van haar schaal, centralisatiegraad of exclusiviteit van haar beslissingsprocedures, onmogelijk greep kan krijgen op haar functioneringsmechanismen. In de tweede plaats vereist dit ook een gedifferentieerde omgeving die veelzijdige individuen (zowel dorps- als stadsmens, hand- als hoofdarbeider) voortbrengt die de stabiliteit van de gemeenschap garanderen. Echter: 'small is not necessary beautiful', tenminste als de menselijke schaal niet wordt ingebed in democratische en communautaire vormen van wederzijdse afhankelijkheid. Dit verwijst naar de noodzaak van een 'libertair confederalisme' door het institutionaliseren, op basis van directe democratie, van afspraken tussen verschillende regio's over zaken van collectief belang. Een dergelijk confederalisme is een probaat medicijn tegen lokaal/regionaal groepsegoïsme en cultureel parochialisme.

Noodzakelijke voorwaarde voor zo'n ecologisch functionerende samenleving is het bestaan van een post-schaarste maatschappij, dat wil zeggen een maatschappij die over een geavanceerde productiecapaciteit beschikt, voldoende om met een beperkte investering in tijd en energie de elementaire en zelfs een aantal luxe-behoeften te bevredigen. Op die manier worden de deuren van de sociale arena permanent opengehouden voor het revolutionaire volk. Het volk wordt op die manier vrijgemaakt voor iets (en niet 'van iets'): de nadruk ligt hier op een actief vrijheidsbegrip, een praktijk van zichzelf en anderen vrijmaken en menselijker maken door directe participatie aan de openbare instellingen.

De post-schaarste maatschappij wordt enerzijds gedragen door een 'gemunicipaliseerde economie', ontworpen in de traditie van het communautaire socialisme dat niet de fabriek maar de lokale gemeenschap als hefboom voor de democratisering van de samenleving beschouwt. Economische eenheden worden geïntegreerd in het beheer van de lokale gemeenschappen en hun confederale organen. Dit geeft zowel een antwoord op de nadelen van de nationalisering (in plaats van de staat worden de lokale gemeenschappen versterkt) als op die van de collectivise-

**ONTSTAAN EN EVOLUTIE VAN DE
GROENE PARTIJEN**

Hoop en desillusie

staan dankten); Clericalen versus Anti-Clericalen (christen-democraten) en tenslotte de Nederlandstaligen versus de Franstaligen (Vlaams-nationalisten). De groenen profileerden zich op een nieuwe breuklijn die links-libertairen confronteerde met rechts-autoritairen. De rechts-autoritaire pool wil de maatschappelijke crisis en alle verwarring, angst en onzekerheid die deze met zich meebrengt, aangrijpen om een terugkeer naar de oude waarden te propageren: autoriteit, gezin, ondergeschikte positie van de vrouw, blanke superioriteit en cultureel monisme. De groene partij Agalev, als belichaming van de links-libertaire pool, wil juist de barrières uit de weg ruimen die zowel op nationaal niveau (racisme, verzuiling, consumentisme, winstbejag) als op wereldschaal (neo-kolonialisme) de realisatie van een pluralistische wereldcultuur in de weg staan. Men zegt ook wel eens dat de groene formaties een antwoord pogen te formuleren op de problemen van de *moderniteit*, terwijl de traditionele politieke ideologieën een antwoord waren op de problemen van de *modernisering*.

Een hoeksteen van de links-libertaire ideologie is het afwijzen van de oligarchisch aandoende ideeën over democratie die dominerend waren in de naoorlogse periode: democratie werd gedefinieerd als het politieke systeem waarbinnen de beslissingen genomen worden door dié mensen die over de middelen beschikken om zo veel mogelijk kiezers naar hun hand te zetten. De rol van de burger beperkt zich tot een periodieke stembusgang waarbij hij met een zuiver geweten zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid kan afstaan aan de experts in de publieke zaak. Dat is niet alleen de *feitelijke* gang van zaken, maar het *kan* ook niet anders, gezien de evidente onwetendheid, onverschilligheid, onverantwoordelijkheid en irrationaliteit waarvan de modale burger blijk geeft (vgl. Joseph Schumpeter (1883-1950) in zijn beroemde werk *Capitalism, socialism and democracy*).

Binnen zo'n democratie wordt de toon aangegeven door hiërarchisch gestructureerde massa-partijen met een elite-georiënteerde logica, die door de Duitse socioloog Robert Michels (1876-1936) aangeduid werd als de *IJzeren wet van de oligarchie*. Michels, een leerling van Max Weber, was na de bestudering van de nog jonge Duitse sociaaldemocratie tot de conclusie gekomen dat de partijen in een democratische omgeving zelf onmogelijk democratisch kunnen blijven. Zij verworden heel vlug tot een 'oligarchie', dat wil zeggen tot een kleine en besloten groep van leiders die nauwelijks door de gewone partijleden gecontroleerd kunnen worden en die zelf hun opvolgers recruterend. De reden daarvan is dat een massaorganisatie met een oligarchische structuur beter uit-

noodzaak om dit werk volledig ten dienste te stellen van de basisbeweging: *"In het ideale geval is de wisselwerking van groene politiek er een van een levende dialectiek tussen buitenparlementair en parlementair werk. (...) Een verder onontbeerlijk bestanddeel is dat wij bewust desillusionerend rond onze eigen functie als vertegenwoordiger werken en stevig genoeg in onze schoenen staan om onszelf in vraag te stellen. (...) Geen kans mag onbenut gelaten worden om beslissingsbevoegdheden van een centraal niveau over te hevelen naar het niveau van de direct betrokkenen. Van de bondsstaat naar de deelstaten, van de deelstaten naar de gemeenten en binnen het kader van de gemeenten naar de districten, de wijken en de buurten en op het platteland naar de gehuchten. Pebliscitaire elementen van een directe democratie (...) dienen gestimuleerd te worden, bureaucratie afgebouwd. Groene interne structuren dienen deze doelstellingen te weerspiegelen. We moeten experimenteervriendelijk blijven en ondanks de permanente hetze vanwege de burgerlijke media pogen basisdemocratische structuren in de partij te verankeren en door het betrekken van velen de ontwikkeling van een afgescheiden vrijgesteldenkliek te verhinderen. Een maatschappelijke emancipatie van boven af zal zich nooit voordoen."*

Een belangrijk paradox van de groene stellingname was wel dat men een vorm van basisdemocratie/directe democratie propageerde vanuit een institutioneel kader van de representatieve democratie. Men toont zich hier blind voor één van de premissen van de anarchistische politieke theorie, namelijk dat directe democratie niet van bovenuit aan het volk kan opgelegd worden, maar slechts kan functioneren door de permanente en actieve deelname van *alle* burgers aan het politieke besluitvormingsproces. En omgekeerd kan men stellen dat het burgerlijke karakter van de representatieve democratie er juist in bestaat dat het de permanente en actieve betrokkenheid van de burgers onmogelijk maakt.

Het op lange termijn verdedigen van basisdemocratische ideeën binnen een institutioneel kader dat in feite wezensvreemd is aan dit soort van ideeën is slechts onder zeer strikte voorwaarden vol te houden: een basisdemocratisch georganiseerde partij, een sterke buitenparlementaire beweging die een permanente druk uitoefent op de partij en een ondubbelzinnig basisdemocratisch programma.

2. Agalev: het ontstaan van de Vlaamse groene partij

Alvorens in te gaan op de factoren die geleid hebben tot de exclusieve 'parlementarisering' en 'normalisering' van de groene partijen, zou ik

eerst wat willen uitwiden over de specifieke context waarbinnen de Vlaamse groenen het levenslicht zagen.

Agalev is, weinig verrassend, een typisch produkt van de Vlaamse politiek-ideologische bodem: het is het geesteskind van de Antwerpse Jezuit en godsdienstleraar Luc Versteylen die van start was gegaan met een christelijk-spirituele herbelevingsbeweging waarin deze vraag centraal stond: 'hoe kan men christen zijn in een maatschappelijke omgeving gedomineerd door materialistische waarden en genotsstreven?' Met zijn talent voor puntige aforismen en eenvoudige parabels contrasteerde hij het authentieke catacomben-christendom van de eerste christenen met het conformistische Koekelberg-christendom (de naam van een grote kerk in Brussel waarin op de nationale feestdag de kerkelijke, militaire en burgerlijke elite hun bondgenootschap jaarlijks ritueel vernieuwen voor de (TV-)ogen van de ganse natie) van de systeemconforme katholieke kerk. Omdat de beweging het levenslicht zag in de periode dat de eerste tekenen van de milieuproblematiek in de openbaarheid begonnen door te dringen - het Rapport van de Club van Rome (1972) en de olieboycot en de daarmee gepaard gaande auto-loze zondagen (1973) - was de band met de ecologie vlug gelegd.

Men ging zich engageren in allerlei campagnes en acties (onder andere Groene Fietsers) en men begon geleidelijk aan ook politieke wegen te bewandelen. In 1974 zou men naar aanleiding van de verkiezingen zogenaamde Groene Lijsten opstellen waarop voorkeurskandidaten van alle partijen vermeld werden. Sommige van deze kandidaten werden inderdaad verkozen maar bleken na verloop van tijd weinig van hun verkiezingsprogramma te realiseren, hetgeen geweten werd aan de beperkte bewegingsruimte van goedwillende politici binnen de traditionele politieke partijen. Gesterkt door deze ervaringen, kwam men in 1977 voor het eerst met een autonome groene partij op, *Agalev* (Anders Gaan Leven), een naam die zowel verwijst naar een zekere spirituele achtergrond als speels-ironische associaties opwekt.

Agalev was in die zin een duidelijk produkt van het post-mei '68 geradicaliseerd katholicisme dat dikwijls gekarakteriseerd werd door een verbaal en abstract radicalisme (verkondiger van een 'abstracte utopie'), dat in de praktijk het netelige vraagstuk van de te veranderen machtsverhoudingen uit de weg ging en zich populair maakte met het verkondigen van een nieuwe levensstijl. Vaagheid van analyse en doelstellingen was troef, terwijl het stijl-element alle aandacht kreeg: niet waarvoor we vechten is belangrijk, maar de manier waarop we dat doen. Dit christelijk radicalisme heeft geen enkele voeling met de socia-

listische traditie, die in Vlaanderen trouwens gekenmerkt wordt door de afwezigheid van anarchistische, radencommunistische of andere libertair-socialistische dissidenties.

Het bezig zijn met levensstijl en nieuwe waarden werkte echter ook een zeker organisatorisch fundamentalisme in de hand: een politieke partij was geen doel op zich maar een actiemiddel, naast andere, om mensen te doen nadenken. Bedoeling was niet een politieke partij op permanente basis op te richten, want men vreesde terecht dat dat een kaste van 'klimoppers' (ambitieuze politici die de partij gebruiken om carrière te maken) en electologen in het leven zou roepen.

In 1979 haalde Agalev meer dan 2% van de uitgebrachte stemmen bij de Europese verkiezingen: een meer dan behoorlijk resultaat, rekening houdend met de zeer geringe ingezette middelen. Voor vele mensen uit de nieuwe sociale bewegingen en lokale links-alternatieve partijen was deze verkiezingsuitslag het doorslaggevende bewijs dat het Agalev-programma en de gehanteerde stijl een gevoelige snaar raakten bij een behoorlijk breed progressief publiek en dus in de electorale lift zat. Het was een signaal om de in de linkerzijde gekoesterde anti-clericale vooroordelen te laten vallen en en masse de overstap naar Agalev te maken. Sommigen enkel met de bedoeling eindelijk een radicale stem in het traditionele Vlaamse politieke landschap te laten doorklinken. Anderen met nauwelijks verholde politieke ambities: de Agalev-vergenwoordiger in het Europese parlement, Paul Staes, had er, een paar jaar terug, geen enkele moeite mee christen-democratisch volksvertegenwoordiger te worden toen hij geen verkiesbare plaats meer kreeg op de groene lijst.

De stembusoverwinning van 1981, toen voor het eerst groene verkozenen naar Brussel werden gestuurd, werkte in het voordeel van die mensen binnen de groene partij die politiek wilden bedrijven zonder meer, zonder de ballast van een gekoesterde spiritualiteit. In 1982 vond het stichtingscongres van de partij plaats waarin de partij formeel van de herbelevingsbeweging gescheiden werd. Positief aan deze evolutie was het verdwijnen van het abstracte en geëxalteerde taalgebruik, ronduit negatief was echter het op de helling plaatsen van de parlementaire zelfrelativering waarbij het parlement heel geleidelijk aan verheven werd tot de hefboom van maatschappijverandering.

3. De 'normalisering' van de groene partijen

Onder de factoren die geleid hebben tot de normalisering moet in de allereerste plaats de geleidelijke de-radicalisering en institutionalise-

ring van de nieuwe sociale bewegingen vermeld worden. Terwijl deze zich in de zeventiger jaren nog algemeen herkenden in een min of meer revolutionair basisdemocratisch socialisme (dat gold zowel voor de Wereldwinkels, de fem-soc-groepen als de anti-kernenergiebeweging), zullen dit anti-systeem denken en de links-socialistische oriëntatie in de tachtiger jaren afbrokkelen. Het is de periode van de massaal ondersteunde vredesbeweging die haar succes echter betaalt met een bureaucratische organisatiestructuur en verregaande compromissen met de arbeidersbeweging die met handen en voeten verstrengeld is met het bestaande systeem. De triomf van het neo-liberalisme en het beginnend succes van het neo-fascisme duwen hen verder in centrum-linkse richting: men zoekt naar gematigde bondgenoten om een dam op te werpen tegen het bruine kankergezweel. In de negentiger jaren leidt dit tot onvoorwaardelijke samenwerking met en integratie in de politieke status-quo. De koepelorganisaties worden geprofessionaliseerd en volgens de beste principes van het ondernemingsmanagement beheerd en gefinancierd: men zetelt in allerlei etatistische adviescomités en overleggraden en ontvangt in ruil daarvoor subsidies.

Ook op lokaal vlak herkent men dezelfde evolutie. De Gentenaar Eric Goeman, die een studie maakte van de politieke theorie en vooral praktijk van buurtwerken, anti-racistische comités en syndicale bewegingen op stadsniveau, komt tot de volgende conclusie: *"Het utopisme, de idee voortgekomen uit het Verlichtingsdenken, dat de mens te perfectioneren en de samenleving maakbaar is, verdween uit de meeste sociale bewegingen. Daarmee verdwenen ook de ideologische tegenstellingen die de sociale bewegingen de voorbije tweehonderd jaar hadden gedomineerd: er werd meer en meer afstand genomen van utopische toekomstmodellen en anti-ideologische standpunten scheerden hoge toppen."* Het parlement wordt als het niet te vervolmaken politiek inspraakorgaan bij uitstek beschouwd en men neemt slechts zijn toevlucht tot buitenparlementaire acties uit strategische noodzaak. Er is geen sprake meer van de staat en de parlementaire democratie onder het maatschappijkritische ontleedmes te leggen: alles wordt toegespitst op sociaal overleg, op consensus en dialoog met het doel de overheid te overtuigen van het eigen gelijk (soms met de heimelijke hoop daardoor aanspraak te kunnen maken op een deel van de subsidiekoek): *"Via een 'hier-en-nu-houding' proberen ze 'concrete doelen' te verwezenlijken binnen de bestaande sociale ordening door middel van 'overleg', 'dialoog', 'lobbying' en 'beïnvloeding van de publieke opinie en de politieke overheid'."*

Dit wegvallen van de druk die uitging van een goed ingeplante buitenparlementaire beweging, leidt ertoe dat de partij zich meer en meer 'autonoom' gaat opstellen, niet langer meer *moet* pretenderen de spreekbuis te zijn van een radicale basis en hoogstens nog verantwoording wil afleggen aan een tot de partijleden verengde basis.

Met het wegvallen van een geradicaliseerde basis, zijn de groenen in een etatistische spiraal terechtgekomen met als voornaamste effecten een organisatorische en politiek-inhoudelijke normalisering.

In het vervolg wordt het lot van de groene partij verbonden aan de electorale resultaten. Er is sprake van een dubbel patroon. Verkiezingen brengen enerzijds veel geld in het laatje. Via een partijfinanciering door de overheid op basis van het aantal stemmen die men behaalt en via afhoudingen op de lonen en vergoedingen van de parlementairen wordt namelijk 95% van de partijfinanciën verworven. Daarmee kunnen vrijgestelden op verschillende niveau's aangesteld worden die onder andere instaan voor de lokale, gemeentelijke inplanting van de partij. Deze lokale afdelingen moeten, in een tweede beweging, zorgen voor een duurzame electorale basis van de partij.

Binnen zo'n electoralistisch perspectief begint de oligarchische partij-logica, waartegen de groene partijen zich in hun ontstaansfase zo krachtig gekeerd hadden, opnieuw haar tol te eisen, zij het nu onder het mom van efficiëntie, democratische doorzichtigheid en aanpassing aan de postmodernistische mentaliteit en realiteit. Er wordt geopteerd voor het *Greenpeace*-model: het model van een kaderpartij die een ont koppeling doorvoert van professionele kernmilitanten en de achterban van wie enkel verwacht wordt dat zij trouw haar lidgeld betaalt. Lidmaatschap beperkt zich tot het betalen van bijdragen waarmee de professioneel werkende staf, zonder enige raadpleging van de leden, via campagnes en spectaculaire acties, het bewijs probeert te leveren aan de bijdragebetalers dat hun geld goed besteed is. Onderzoeker Stef Hellemans schrijft hierover: *"Hier zijn het de kiezers die met hun stem van op afstand het optreden en de activiteiten van de geëngageerde staf van Agalev goedkeuren. Agalev geniet zoals Greenpeace van dezelfde vrijheid van handelen en actievoeren. Niet gebonden aan drukingsgroepen of het gewicht van een brede militantenbasis, kan het zijn eigen gang gaan... zolang de electorale sympathierekening klopt."*

Deze evolutie wordt statutair vastgelegd tijdens de partijcongressen van 1995 en 1996, waarin de rol van de partijbasis systematisch terug-

geschroefd wordt ten voordele van de professionelen of militanten die op één of ander niveau een groen mandaat bekleden. Volgens de nieuwe statuten wordt de dagelijkse partijleiding waargenomen door een Partijbestuur en een Dagelijks Bestuur. In het Partijbestuur blijven de vrijwilligers een betekenisvolle rol spelen, maar toch is hun impact duidelijk verminderd ten opzichte van de beroepspolitici. Over het Dagelijks Bestuur - gevormd door het tandem politiek secretaris (inhoudelijke werking) en partijsecretaris (organisatorisch management) - schrijft de Vlaamse politicoloog Kris Deschouwer het volgende: *"De nieuwe politieke secretaris maakte er van bij de aanvang van zijn mandaat geen geheim van dat de professionelen de partij volgens hem echt moeten sturen en dat de vrijwilligers (de leden dus) dat onmogelijk zelf kunnen. Hun taak is te kiezen en te controleren. Door iemand te hebben die leiding geeft en die leiding mag nemen, kan de partij ook sneller op de bal spelen, kan ze de politieke agenda meer zelf mee bepalen in plaats van die te ondergaan. Dat is - zoveel is duidelijk - een keuze om de partij in de staat de hoofdrol te laten spelen, of toch minstens haar een meer autonome rol te laten spelen. De partij als ledenbeweging - wat vaak de basis genoemd wordt - zal die hoofdrol niet meer spelen of zal een andere autonome rol gaan spelen."*

Kenmerkend in dit opzicht is het groeiend belang van de parlementaire fractie van de partij: in principe zouden zij - als uitvoerders van de beslissingen genomen door de partijbasis - de laagste noot moeten spelen. In de praktijk echter wordt de parlementaire agenda bepaald door de regering en de media. En omdat de parlementairen de enig bestaande tussenschakel vormen tussen de partij en de anonieme achterban/publieke opinie wordt hen steeds meer bewegingsruimte toegestaan: zij zijn immers het electorale gezicht van de partij die - meent men - het electoraal succes van de groene partij in handen hebben.

In de nieuwe statuten wordt de autonomie van de parlementaire fractie goeddeels vastgelegd. De reeds geciteerde Deschouwer schrijft daarover: *"Het Partijbestuur evalueert de fractie en de politieke secretaris in het bijzonder volgt de fractiewerking. De hier ingebouwde controle is een post-factum controle. Dat is belangrijk. Het betekent, ook al wordt het niet met zoveel woorden gezegd, dat de fractie kan doen wat ze zelf denkt te moeten doen. Ze wordt daarbij dus niet gestuurd vanuit de partijleiding. Haar agenda wordt - zoals ook nu reeds op een evidente manier het geval is - door de dagelijkse politieke realiteit gemaakt. En nadien moet ze zich verantwoorden."*

In een recent artikel schrijft een ontgoochelde Jong-Agalever dan ook niet geheel onterecht: *"De directe democratie is inmiddels ook al naar de zolder der naïeve idealen verwezen met de doodoener dat het nu eenmaal niet mogelijk is dat iedereen over alles zelf kan beslissen. Wat betreft de basisdemocratie binnen de partij wordt de basis letterlijk tussen haakjes geplaatst. (...) (Basis)democratie is nog wel een uitgangspunt, echter niet als reële beslissingsbevoegdheid van de basis, maar als 'zoveel mogelijk inbreng van de basis'."*

4. De inhoudelijk-politieke normalisering

Naast deze organisatorische 'normalisering' vindt er een even opvallende inhoudelijke/programmatorische normalisering plaats. Natuurlijk is Agalev nooit een revolutionaire partij geweest: ik heb reeds gewezen op de katholieke achtergronden van de stichters en de rol van ambitieuze carrièreplanners die uit andere partijen en organisaties aangewaaid kwamen toen bleek dat Agalev een electorale succesformule was.

Als verzachtende omstandigheid kan men wijzen op de afwezigheid van elke links-radicaliteit van enige betekenis in Vlaanderen en misschien ook op het zeer gebrekkige functioneren van de parlementaire democratie in België. Wat dit laatste betreft: de belangrijkste politieke beslissingen worden genomen in allerlei geheime beraden waarin de belangrijkste politieke leiders aan tafel gaan zitten met de niet-verkozen maatschappelijke elite. Daar worden de krijtlijnen uitgezet van de maatschappelijke prioriteiten in de nabije toekomst (de aanzet voor de neo-liberale afbraak van de Belgische verzorgingsstaat werd op die manier gegeven tijdens de zogenaamde Flandria-boottocht op de Schelde, ergens op het einde van de zeventiger jaren). Wie werk wil maken met het opdoeken van deze historisch gegroeide wantoestanden en aandringt op doorzichtige politieke besluitvormingsprocedures, komt daarom reeds aardig radicaal over. Typerend kan de volgende passage uit een essay van een toenmalige groene partijfilosoof genoemd worden: *"Omdat in de landen waar een parlementaire democratie gevestigd is, deze op tal van manieren uitgehold wordt, pleiten de ecologen precies voor een herwaardering en niet voor een vernietiging ervan. Zij willen doorzichtige structuren, een waarachtige proportionele vertegenwoordiging. Verder: decentralisatie, zodat beslissingen op het juiste niveau kunnen worden genomen, inspraak en basisdemocratie. Dit laatste houdt in dat in de diverse sectoren van het maatschappelijke leven - de scholen, de wetenschappelijke onderzoekscentra, de bedrijven, de openbare besturen enz. - alle betrokkenen inspraak en beslissingsmacht moe-*

ten krijgen. Kortom, de ecologisten willen een verbetering en verfijning van de democratie." Het principe van de parlementaire democratie wordt dus niet in vraag gesteld, enkel de uitwassen, de ontandingen, de 'Belgische' anomalieën. Voor de rest kan er enkel sprake zijn van een verbreding en verdieping van de representatieve democratie die haar wezen echter onaangetast laten.

Na verloop van tijd worden de groene doelstellingen volledig ingepast in het parlementaire Procustusbed: stemrecht voor migranten, eco-taksen, herwaardering van de wetgevende macht, strijd tegen de politieke benoemingen, afbouw van de socio-culturele verzuiling. Type-rend in dit opzicht is ook dit citaat - uit de jaren tachtig - van Ludo Dierckx, jarenlang groen parlementair en zich opwerpend als de politieke filosoof van de partij: *"Het revolutionaire van de groenen ligt naar mijn mening niet zozeer in het democratisch denken. In het democratische denken liggen wij in zekere mate in het verlengde van een Proudhon (sic!) of van andere theoretici van de democratie die vooral de democratie hebben willen verruimen en verrijken. Nu zijn er twee mogelijkheden voor de groenen om die bestaande democratie te verrijken en open te gooien: door gedaan te krijgen langs een wet dat er morgen ook referenda georganiseerd kunnen worden; de andere methode, die nu gebruikt wordt, dat is in die instellingen kruipen en daar zaken los te gooien, informatie naar buiten te brengen."*

Agalev wordt er aldus toe verleid om een ecologische moderniseringspartij te worden die streeft naar een kapitalisme met een groen gelaat en die het politieke spelletje netjes binnen de reeds getrokken krijtlijnen meespeelt. En die - last but not least - haar eigen 'au serieux' in laatste instantie slechts kan bewijzen door... aan het beleid deel te nemen. Vandaar ook dat alles wat zweemt naar revolutionair of utopisch taalgebruik afgezworen moet worden, want dat zou wel eens de middenmoot van het potentiële kiezerspotentieel kunnen afschrikken en overkomen als een teken van politieke onrijpheid bij de potentiële coalitiepartners. Jaren geleden schreef de Duitse politiek theoreticus Johannes Agnoli reeds het volgende: *"De politieke organisaties van de arbeidersbeweging hadden er in de vorige eeuw enkele decennia voor nodig om duidelijkheid te scheppen omtrent de vraag of een sociaaldemocratische minister mocht worden in een burgerlijk kabinet. Enkelen spraken van verraad aan de zaak van de proletarische revolutie, nog anderen van possibilisme: de mogelijkheid van een alternatief gebruik van grondwettelijke instellingen. Bij de Grünen stelt zich de vraag naar re-*

geringsdeelname reeds na twee jaar. Herhaalt de geschiedenis zich weer, maar ditmaal als farce?"

Typierend is ook de wijze waarop men de verschillende remedies tegen de oligarchisering uit de beginperiode buiten werking stelt. Zo wordt het rotatie-principe niet openlijk afgeschaft, maar wel in de praktijk op non-actief gesteld. Jos Geysels, jarenlang spreekbuis van de Vlaamse groene parlementaire fractie, meent daarover het volgende: *"De rotatie-regel getuigt van een defensieve houding. Het geeft de indruk dat het enige verschil tussen ons en de anderen die rotatie is, terwijl de andere fundamentele verschillen blijkbaar onder de mat worden geveegd. (...) En dan zegt men: als we die rotatie afschaffen, dan verliezen we onze maagdelijkheid. Maar maagdelijkheid geldt niet in de wet van de jungle, zegt Joseph Brodsky, en hij heeft gelijk."*

5. Groenen en anarchisten

Ondanks deze - vanuit een anarchistisch perspectief - negatieve evolutie van de groene partijen denk ik dat het een verkeerde zet zou zijn hen op één hoop te gooien met de andere partijen van de status-quo. Het is een grote verdienste van de groene partijen geweest om typisch libertaire ideeën als basisdemocratie, decentralisatie, kleinschaligheid, eenheid-in-verscheidenheid in plaats van eenheid-door-hiërarchie, een ruimere weerklank te geven - ook buiten de marginale anarchistische subculturen. In het beste geval blijft een dialoog met de groene theorie en praktijk mogelijk en verrijkend voor beide partijen; in het slechtste geval rest ons nog het inspelen op hun 'slechte geweten', wijzend op de diepe kloof die er gaapt tussen de feitelijke resultaten die ze kunnen voorleggen en de principes die ze zeggen na te streven.

Daarbij ga ik ervan uit dat deze kritische beïnvloeding geen ideologisch éénrichtingverkeer hoeft te zijn: ook de anarchistische idee van 'directe democratie' heeft een permanente voeding en confrontatie nodig met voorstellen en experimenten uit de politieke praktijk, op straffe van een verschrompeling tot een machteloos relict uit een heroïsch maar lang vervlogen verleden.

Door exclusief te kiezen voor de parlementaire strategie hebben de groene partijen zich automatisch genesteld in de sfeer van de Grote Politiek. Dit laatste begrip is afgeleid van het Franse 'haute Politique' waarmee verwezen wordt naar het ineengestengeld netwerk van beleidspartijen, overheidsinstellingen en overlegcomités, bevolkt door beroepsonderhandelaars die zich 'de politiek' - toch wel de publieke en

Maar ook de anarchisten kunnen niet leven op een dieet van principes en idealen alleen, ook zij zien zich gesteld voor problemen die op een 'haalbare' wijze opgelost dienen te worden. Dit veronderstelt een behoorlijke dosis compromisbereidheid en daarbij kan wat groene ondersteuning 'van bovenaf' soms heel welkom zijn. Een wederzijdse openheid is dus geboden, maar ik neem aan dat deze eerder de gestalte zal aannemen van een positieve gedooghouding dan van een harmonieuze taakverdeling. Groenen zullen zich vanuit de veroverde machtsposities zo nu en dan arrogant gedragen en anarchisten zullen zich er niet van kunnen weerhouden als vervelende kefhondjes in groene kuiten te bijten. En er is ook een meer structureel aspect: in restauratieve periodes zal de Grote Politiek een onaantastbaar aura bezitten waardoor basisinitiatieven makkelijk gebagatelliseerd worden, terwijl in de zeldzame revolutionaire scharnierperiodes (en die zullen zich ook in de toekomst nog voordoen!) de kleine Politiek zal oprukken met de bedoeling de sfeer van de Grote Politiek definitief in de vuilbak van de geschiedenis te kieperen. Het gaat dus om een eerder tumultueuze relatie waarin wrijvingen en botsingen bij tijd en wijle onvermijdelijk zijn.

In het beste geval lijken groenen en anarchisten dus aangewezen op een wat ongemakkelijke 'co-habitation' - een Franse term die slaat op een politieke machtsverdeling tussen de president en de regering/parlementaire meerderheid van verschillende politieke strekking. Daarin kunnen kritische samenwerking en periodieke conflicten de idee van basisdemocratie uitdiepen en nieuwe inhouden geven.

HONDERD JAAR DE VRIJE SOCIALIST

Rudolf de Jong

In 1898 werd het legendarische tijdschrift *De Vrije Socialist* opgericht. Het blad was verbonden met de vroege arbeidersbeweging en natuurlijk ook met de persoon Domela Nieuwenhuis. De tijden veranderden, maar het blad bleef bestaan tot in de negentiger jaren.

Na het einde van *De Vrije Socialist* als tijdschrift worden de vrij-socialistische ideeën nog altijd vertolkt, alleen is de vorm anders geworden: het organiseren van lezingen en het uitgeven van brochures.

*****

Op 5 april sprak historicus en AS-redacteur Rudolf de Jong over het eeuwfeest van *De Vrije Socialist*.

Zijn betoog is verschenen in de reader voor de Pinksterlanddagen 1998. De tekst is aangevuld met de 'beginselverklaring' van de laatste redactie van het tijdschrift.

Exemplaren van de PL-reader zijn onder meer verkrijgbaar via Rode Emma/*De Vrije Socialist*.

verZ

Kwartaalblad voor een libertair socialisme

Roger Jacobs, auteur van talloze artikelen over met name ecologie en anarchisme, is een van de redacteurs van het kwartaalblad *verZ*. Dit tijdschrift op libertair-socialistische grondslag wordt gemaakt vanuit politieke uitgangspunten die nauw verwant zijn met die van *De Vrije Socialist*.

Uit deze verwantschap ontstond het plan om van tijd tot tijd tot samenwerking over de grenzen te komen. Zo werd gezamenlijk een serie lezingen in Nederland en België door Takis Fotopoulos georganiseerd (zie ook de brochure-reeks *Socialisme en vrijheid* nr. 15).

In april 1998 is een gezamenlijk nummer verschenen van *verZ* en *De Vrije Socialist*. Het thema van deze co-productie is *libertair municipalisme*. Behalve artikelen van Roger Jacobs en mederedacteur van *verZ* Johny Lenaerts, zijn ook bijdragen te lezen van Peter Zegers en André Bons. Er wordt ruimschoots aandacht besteed aan wat ook in deze brochure aan de orde komt: de ideeën van Murray Bookchin, alsmede van diens politieke geestverwante Janet Biehl.

• Deze uitgave verschijnt als nr. 21 in de serie *Socialisme en vrijheid* en is te bestellen door overmaking van f7,30 (f4,90 + f2,40 porto) op postbank 4746927 t.n.v. St. Rode Emma, Postbus 11378, Amsterdam.

• Een jaarabonnement (vier nummers) op *verZ* kost Bfr. 300 (f17,00) en een steunabonnement Bfr. 500 (f30,00), over te maken op nummer 000-1595224-59 t.n.v. Johny Lenaerts, Platte-Lostraat 47, 3010 Kessel-Lo (België).

De stichting **KABOEM** is een zelfbeheercollectief van vrijwilligers waarbij de gelijknamige drukkerij en de uitgeverijen **IRIS, RODE EMMA** en **PAMFLET** zijn aangesloten. Daarnaast maakt de **VRLJE SOCIALIST** deel uit van Kaboem. De redactie van het voormalige tijdschrift werkt mee aan de anarchistische uitgave **DE RAAF** en organiseert bovendien - elke eerste zondag van de maand - lezingen en discussiebijeenkomsten in politiek-cultureel centrum De Badcuyp, Eerste Sweelinckstraat 10, Amsterdam.

Op de bijeenkomsten is gesproken door André Bons, Sjoerd Bosch, Martin Broek, Melaina Feenstra, Takis Fotopoulos, Ton Geurtsen, Dick Gevers, Arie Hazekamp, Jan Holvast, Roger Jacobs, Raf Janssen, Rudolf de Jong, Nard Loonen, Bas van der Plas, Harry Provoost, Marta Resink, Fred van der Spek, Siebe Thissen, Bert van Wakeren, Hanneke Willemse, Peter Zegers.

De behandelde thema's waren:

- Verleden, heden en toekomst van de sociaaldemocratie
- Neergang en toekomstperspectieven van het anarchisme
  - De Commune van Parijs: Jules Vallès en Séverine
    - De negatieve gevolgen van het positief denken
      - De doodlopende weg van de New Age
      - Verzorgingsstaat (1): een libertaire visie
  - Verzorgingsstaat (2): politieke waarden en anarchisme
    - Arbeid (1): arbeidsethos en eigenarbeid
    - Arbeid (2): loonarbeid en zorgarbeid
- Italië en het fascisme (1): de visie van Pier Paolo Pasolini
- Italië en het fascisme (2): anarchistisch verzet tussen 1919 en 1945
  - Zestig jaar Spaanse revolutie: 1936-1996
- Tachtig jaar Russische revolutie en de huidige Sowjet-Unie
  - Homoseksualiteit op Cuba
- Leven en werk van arbeidersfilosoof Bernard Damme
- Anarchisme in Noord-Nederland tussen 1918 en 1940
  - Het ecologisch anarchisme van Murray Bookchin
    - Persoonsregistratie en privacybedreiging
    - De actualiteit van het antimilitarisme
  - Zeventig jaar na de dood van Sacco en Vanzetti
  - De opkomst van het neo-liberalisme in Europa
    - Wapenhandel met Indonesië
  - Het eeuwfeest van De Vrije Socialist

Parallel aan deze lezingencyclus verschijnt, in samenwerking met uitgeverij Rode Emma, de brochure-reeks *socialisme en vrijheid* (zie achterzijde).